

การศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สุรีย์วรรณ สรรพสิงห์¹
ดวงฤทัย ณ ทุ่งผาย²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์งบประมาณการจัดซื้อหนังสือกับอัตราการใช้ และ 2) วิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้หนังสือ โดยการศึกษาความคุ้มค่าของการใช้หนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 ที่ถูกยืมออก ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium จำนวน 9,262 เล่ม ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559-วันที่ 31 ธันวาคม 2561 โดยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตารางบันทึกข้อมูลของหนังสือ โดยการนับความถี่ และใช้โปรแกรม Microsoft Excel มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการใช้งานหนังสือ

ผลการศึกษา พบว่า 1) ในการจัดซื้อหนังสือปีงบประมาณ 2559-2561 ใช้เงินงบประมาณ 9,308,179.55 บาท โดยเฉลี่ยปีละ 3,102,726.51 บาท จำนวนหนังสือที่จัดซื้อทั้งหมด 9,262 เล่ม เป็นหนังสือภาษาไทย 6,768 เล่ม ภาษาต่างประเทศ 2,494 เล่ม จำนวนการใช้ 35,905 ครั้ง การจัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศ อัตราการใช้หนังสือเฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม 2) ความคุ้มค่าในหนังสือมีการคุ้มค่า 259.24 บาท และเมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือ ที่คิดเป็นร้อยละ พบว่า ในปีงบประมาณ 2559-2561 คิดเป็นร้อยละ 74.20

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ต้นทุน; ความคุ้มค่า; การใช้ทรัพยากรสารสนเทศ; ทรัพยากรสารสนเทศ; ห้องสมุดมหาวิทยาลัย; ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

¹บรรณารักษ์ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล sureewan.su@cmu.ac.th

²บรรณารักษ์ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล duangruthai.n@cmu.ac.th

วันที่รับบทความ 30 มิถุนายน 2563 วันที่ตอบรับบทความ 26 สิงหาคม 2563

Cost Effectiveness of Information Resources of Chiang Mai University Library

Sureewan Suppasing¹
Duangruthai Na Thungfai²

Abstract

The focuses of this study were to 1) analyze the budget for acquiring books and their use and 2) determine the cost effectiveness of the usage of 9,262 books purchased from 2016 to 2018 and checked out from the library through Innovative Millennium automated library system from January 1, 2016 to December 31, 2018. The researchers, using Microsoft Excel, constructed a book frequency log as the research tool, and the collected data were analyzed by frequency, percentage, and mean, and the use of purchased books were determined to see whether they were used in a cost effective way.

The study findings showed that the total amount of book acquisition from 2016 to 2018 was Baht 9,308,178.55, or annually average of Baht 3,102,726.51. Among 9,262 books purchased during these 3 years, 6,768 were Thai books, and 2,494 were foreign language books. The use rate of the purchased books was 35,905 times; the average use rate of each book was 3.85 times; and the breakeven point of all books accounted for Baht 259.24. Moreover, the consideration of the ratio of the book use and the number of books purchased between 2016 to 2018 indicated that the books use accounted for 74.20%.

Keywords: Cost analysis; Cost effectiveness; Worth in cost; Use of information resources; Information resources; University libraries; Academic libraries

¹Librarian, Chiang Mai University Library e-mail: sureewan.su@cmu.ac.th

²Librarian, Chiang Mai University Library e-mail: duangruthai.n@cmu.ac.th

Received: 30 June 2020 Accepted: 26 August 2020

บทนำ

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานสนับสนุนบริการวิชาการ ทำหน้าที่ จัดหา รวบรวม อนุรักษ์และบำรุงรักษา บริการ และเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศหลากหลาย ประเภท อาทิเช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ สื่อทัศนวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจน ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน และ การศึกษาค้นคว้าของนักวิจัย อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีกทั้ง สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังเป็นศูนย์ การเรียนรู้เพื่อสนับสนุนความเป็นเลิศทางวิชาการ ซึ่งหนึ่งใน พันธกิจหลักของสำนักหอสมุด คือ การจัดหา จัดระบบ อนุรักษ์บำรุงรักษา และ บริการทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการ เรียนการสอนและการวิจัยของมหาวิทยาลัย

งานพัฒนาและจัดระบบทรัพยากร สารสนเทศ เป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการ ดำเนินพันธกิจหลักของสำนักหอสมุด เพื่อจัดหา ทรัพยากรสารสนเทศ โดยจะดำเนินการจัดซื้อ จัดหาทรัพยากรสารสนเทศเข้ามายังห้องสมุด รวบรวม จัดเก็บ และให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ โดยเริ่มจากการดำเนินการจัดหาทรัพยากร สารสนเทศตามงบประมาณที่ได้จัดสรร โดยมี หลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างเป็นระบบ และ ดำเนินการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศตลอด ปีงบประมาณ เพื่อให้มีทรัพยากรสารสนเทศที่ เพียงพอ เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน และ การศึกษาวิจัยของมหาวิทยาลัย จากนั้นจึงจัดระบบ ให้กับทรัพยากรสารสนเทศ และดำเนินการอนุรักษ์และ บำรุงรักษาทรัพยากรสารสนเทศก่อนออกให้บริการ

ในการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากร สารสนเทศของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี ของสำนักหอสมุด และแผนพัฒนาการศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะเวลาที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นั้น สำนักหอสมุดจึงได้กำหนดนโยบายการ พัฒนาทรัพยากรสารสนเทศให้สนองต่อนโยบาย ของมหาวิทยาลัย และวิสัยทัศน์ของสำนักหอสมุด ในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) ระดับแนวหน้า ที่สนับสนุนการเป็นมหาวิทยาลัย แห่งความเป็นเลิศ (University of Excellence) โดยนโยบายที่กำหนดขึ้นใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนาทรัพยากรสารสนเทศทั้งห้องสมุดกลางและ ห้องสมุดคณะ/สถาบัน/ศูนย์ (Chiang Mai University. Central Library, 2017) การพัฒนาทรัพยากร สารสนเทศ (Collection Development) เป็น กระบวนการที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ 6 ประการ ได้แก่ การศึกษาผู้ใช้ การจัดทำนโยบาย พัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การเลือกทรัพยากร สารสนเทศ การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ การ คัดทรัพยากรสารสนเทศออก และการประเมิน ทรัพยากรสารสนเทศ (Sukhothai Thammathirat Open University. School of Liberal Arts, 2009) ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เองที่ทำให้มีการวางแผนด้าน ทรัพยากรสารสนเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อการจัดหาให้สอดคล้องกับความจำเป็นและ ความต้องการของผู้ใช้ในงบประมาณที่ได้รับการ จัดสรร

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อจัดหา ทรัพยากรสารสนเทศในแต่ละปีงบประมาณไม่ เท่ากัน จึงทำให้มีการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ ในจำนวนที่มากน้อยต่างกันไป ห้องสมุดจึงจำเป็น

อย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงและต้องมีการวางแผน บริหารงบประมาณที่ได้รับ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า คำนึงมากที่สุดในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ ให้สอดคล้องกับอัตราการใช้งาน

การดำเนินงานกระบวนการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดมีการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศตามโครงการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ เชิงรุกและยุทธศาสตร์ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเนื้อหา ได้แก่ 1) ทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาหาร สุขภาพ การดูแลผู้สูงอายุ สิ่งแวดล้อมพลังงาน และวิชาการอุบัติใหม่ 2) ทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะชีวิต สร้างแรงบันดาลใจ 3) ทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาด้านล้านนา 4) ทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษ และ 5) ทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ร่วมกันและมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชา ซึ่งจะมีการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศโดยผู้มีสิทธิ์ในการคัดเลือกและเสนอรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศ คือบุคลากรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1) อาจารย์ 2) นักวิจัย บุคลากร 3) นักศึกษา และ 4) บรรณารักษ์ โดยเสนอรายชื่อผ่านช่องทางการเสนอชื่อ ได้แก่ ระบบเสนอชื่อ CMUL Book Recommendation การเสนอชื่อภายในงาน CMU Book Fair และการเสนอรายชื่อผ่านทางอีเมล (Chiang Mai University. Central Library, 2017)

จากช่องทางการเสนอจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศของสำนักหอสมุดดังกล่าว ประกอบกับการพิจารณาข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการใช้งานทรัพยากรสารสนเทศจัดซื้อ พบว่า ทรัพยากรสารสนเทศมี

อัตราการใช้งานบางเล่มถูกยืมออกหลายครั้ง บางเล่มถูกยืมออกบางครั้ง และบางเล่มไม่ถูกยืมออกเลย จึงเห็นได้ว่า ควรมีการศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณากำหนดนโยบายในการจัดซื้อและการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด รวมทั้งเพื่อใช้เป็นข้อมูลช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรสารสนเทศให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” โดยดำเนินการวิเคราะห์ถึงงบประมาณการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศกับอัตราการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการลงทุนทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาถึงความเหมาะสมในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ ให้มีความคุ้มค่า คำนึง สอดคล้องเหมาะสมกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์งบประมาณการจัดซื้อหนังสือกับอัตราการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2) เพื่อวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้หนังสือของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบผลของการวิเคราะห์ความสอดคล้องของจำนวนหนังสือที่จัดซื้อ จำนวน

งบประมาณที่จัดซื้อ และอัตราการใช้งานของ ผู้ใช้บริการ

2) สามารถนำผลของการวิจัย ไปใช้วางแผนจัดการการจัดซื้อหนังสือให้สอดคล้องกับ อัตราการใช้งานของผู้ใช้บริการให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด

นิยามคำศัพท์

ทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง หนังสือประเภทจัดซื้อที่อนุญาตให้ยืมออกได้ ได้แก่ ตำราเรียน หนังสือทั่วไป สิ่งพิมพ์ภาคเหนือ และนวนิยาย ยกเว้นหนังสืออ้างอิงของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561

ความคุ้มค่า หมายถึง การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้หนังสือจัดซื้อ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากปีงบประมาณ จำนวนงบประมาณจัดซื้อ หนังสือ (บาท) จำนวนหนังสือที่จัดซื้อ (เล่ม) จำนวนการใช้ (ครั้ง) และอัตราการใช้เฉลี่ย (ครั้งต่อเล่ม)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมุ่งศึกษากับหนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 ที่ถูกยืมออกในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 - วันที่ 31 ธันวาคม 2561 โดยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตารางบันทึกข้อมูลของหนังสือ และนับความถี่ โดยใช้

Microsoft Excel นำมาปรับใช้ให้สามารถนำออก ข้อมูลที่ต้องการใช้งาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

หนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก่ ตำราเรียน หนังสือทั่วไป สิ่งพิมพ์ภาคเหนือ และนวนิยาย ที่ถูกยืมออกในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium ยกเว้นหนังสืออ้างอิง (Chiang Mai University. Central Library, 2018)

2) กลุ่มตัวอย่าง

หนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 ที่ถูกยืมออกในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium โดยสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงกับหนังสือที่ถูกยืมออก ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559-วันที่ 31 ธันวาคม 2561 โดยจำนวนของกลุ่มตัวอย่างใน 3 ปีงบประมาณนี้ มีการใส่รหัสของหนังสือจัดซื้อในระบบ ทำให้สามารถดึงข้อมูลตรวจสอบย้อนหลังได้ และเป็นข้อมูลหนังสือของปีที่ไม่เก่ามากเกินไปนับจากปีปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นจำนวนหนังสือที่สามารถนำมาคำนวณได้ในรายปี จำนวน 9,262 รายการ (Chiang Mai University. Central Library, 2018) ทั้งนี้เพราะจากผลการสำรวจช่องทางการจัดซื้อหนังสือของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการพิจารณาข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ พบว่า มีอัตราการใช้งานบางเล่มถูกยืมออกหลายครั้ง บางเล่มยืมออกน้อยครั้ง และบางเล่มไม่ถูกยืมออกเลย และด้วยงบประมาณที่เริ่มลดลงในทุกปี ทำให้เป็นประเด็นที่ทำให้เกิดความสนใจที่จะเริ่มต้นวิจัย โดยเริ่มต้น

ที่ 3 ปีงบประมาณก่อน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้พิจารณาในการกำหนดนโยบายการจัดซื้อหนังสือ ซึ่งจะส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หนังสือให้เพิ่มมากขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตารางบันทึกข้อมูลของหนังสือจากการนับความถี่ โดยใช้ Microsoft Excel

ข้อมูลประกอบด้วย 1. ลำดับที่ (no.) 2. เลขระเบียนฉบับ (item) 3. เลขหมู่หนังสือ (call no.) 4. ชื่อผู้แต่ง (author) 5. ชื่อเรื่อง (title) 6. พิมพ์ลักษณ์ (imprint) 7. จำนวนเล่ม (copy) 8. หมายเหตุ (note) 9. สถานที่จัดเก็บ (location) 10. จำนวนครั้งในการยืม (tot checkout) 11. ราคา (price) 12. สถานะของหนังสือ (status) และ 13. ประเภทของหนังสือ (itype)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1.1) ศึกษาข้อมูลหนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium

1.2) ศึกษาข้อมูลหนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ถูกยืมออกในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 - วันที่ 31 ธันวาคม 2561

1.3) ศึกษาข้อมูลจากการ Create list ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium

1.4) ทดสอบการ Create list ข้อมูลหนังสือจัดซื้อของห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium โดยใช้ Microsoft Excel

1.5) ทดสอบการ Export ข้อมูลจากระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium ไปสู่โปรแกรม Microsoft Excel โดยนำออกข้อมูลประกอบด้วย 1. ลำดับที่ (no.) 2. เลขระเบียนฉบับ (item) 3. เลขหมู่หนังสือ (call no.) 4. ชื่อผู้แต่ง (author) 5. ชื่อเรื่อง (title) 6. พิมพ์ลักษณ์ (imprint) 7. จำนวนเล่ม (copy). 8. หมายเหตุ (note) 9. สถานที่จัดเก็บ (location) 10. จำนวนครั้งในการยืม (tot checkout) 11. ราคา (price) 12. สถานะของหนังสือ (status) และ 13. ประเภทของหนังสือ (itype)

1.6) ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล Export ใน Microsoft Excel

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีการและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) รวบรวมข้อมูลรายการหนังสือที่จัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2559-2561 จากงานพัฒนาและจัดระบบทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2) รวบรวมจำนวนหนังสือที่จัดซื้อของห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ถูกยืมออกในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium เพื่อนำข้อมูลการยืมหนังสือตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559-วันที่ 31 ธันวาคม 2561

3) ตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางบันทึกข้อมูลของหนังสือ จะวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบงบประมาณในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศกับสถิติการใช้หนังสือของห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ถูกยึดออกตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559-วันที่ 31 ธันวาคม 2561 ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ Innovative Millennium โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการใช้งานหนังสือ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถใช้การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการลงทุนทรัพยากรสารสนเทศ (Chaisuwan, Chootong, & Rattanapan (2014)

โดยสูตรการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการใช้งานหนังสือ มีดังนี้

งบประมาณการจัดซื้อหนังสือ (บาท)
จำนวนการใช้ (ครั้ง)

การประเมินความคุ้มค่าของหนังสือนั้น ได้คิดราคาเทียบกับปริมาณการใช้ประโยชน์ โดยมีเกณฑ์การคิดความคุ้มค่า ดังนี้ คือ

- ไม่มีการใช้ หมายถึง ไม่มีความคุ้มค่า
- มีการใช้มาก หมายถึง มีความคุ้มค่า

มาก (เพราะ ใช้มาก คุ้มค่ามาก) (Chaisuwan, Chootong, & Rattanapan (2014))

โดยมีตัวอย่างการคำนวณ เช่น หนังสือเล่มหนึ่งมีราคา 300 บาท จะแปลความได้ว่า

- หากมีการใช้ 1 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 300 บาท
- หากมีการใช้ 2 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 150 บาท
- หากมีการใช้ 5 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 60 บาท
- หากมีการใช้ 300 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 1 บาท

และหากไม่มีการใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนั้นเลย แม้แต่ครั้งเดียว หนังสือเล่มนั้นก็จะมีค่าความคุ้มค่า

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลจำนวนงบประมาณ จำนวนหนังสือจัดซื้อ และจำนวนการใช้หนังสือ ซึ่งนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงงบประมาณการจัดซื้อหนังสือ จำแนกตามปีงบประมาณ

ปีงบประมาณ	งบฯ แผ่นดิน (บาท)	งบฯ รายได้ (บาท)	รวม (บาท)
2559	-	2,899,990.70	2,899,990.70
2560	2,000,000.00	904,338.15	2,904,338.15
2561	1,613,192.22	1,890,658.48	3,503,850.70
รวม	3,613,192.22	5,694,987.33	9,308,179.55
เฉลี่ย	1,204,397.40	1,898,329.11	3,102,726.51

จากตารางที่ 1 พบว่า ในปีงบประมาณ 2559-2561 ใช้เงินงบประมาณในการจัดซื้อทั้งสิ้น 9,308,179.55 บาท เฉลี่ยปีละ 3,102,726.51 บาท โดยในปีงบประมาณ 2561 ใช้เงินงบประมาณในการจัดซื้อมากที่สุด เป็นจำนวนทั้งสิ้น 3,503,850.70 บาท รองลงมา คือ ปีงบประมาณ 2560 ใช้เงินงบประมาณ 2,904,338.15 บาท และปีงบประมาณ 2559 ใช้เงินงบประมาณ 2,899,990.70 บาท ตามลำดับ

ในการจัดซื้อหนังสือในแต่ละปีงบประมาณ จะได้รับการจัดสรรงบประมาณทั้งงบแผ่นดินและงบรายได้ โดยในส่วนของงบรายได้ จะเป็นงบประมาณหลักที่ได้รับการจัดสรรในทุกปี จากการพิจารณางบประมาณทั้ง 3 ปี พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 ไม่ได้รับการจัดสรรงบแผ่นดิน จึงทำให้มีการจัดสรรงบรายได้เข้ามาเป็นหลัก เพื่อสามารถใช้ดำเนินการจัดซื้อหนังสือได้อย่างต่อเนื่อง ต่อมาในปีงบประมาณ 2560 ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน จึงได้มีการจัดสรรงบรายได้ให้น้อยลง และในปีงบประมาณ 2561 ได้รับการจัดสรรทั้งงบประมาณแผ่นดินและงบประมาณรายได้ ทำให้มีงบประมาณในการวางแผนจัดซื้อหนังสือได้อย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้น

จากการพิจารณาจัดซื้อหนังสือในแต่ละปี จะดำเนินการตามนโยบายและแนวปฏิบัติการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2560-2564 เพื่อเป็นหลักในการดำเนินงานในการจัดซื้อ โดยสำนักหอสมุดมีการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศตามโครงการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์เชิงรุกและยุทธศาสตร์ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย และจัดให้มีการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศ โดยผู้มีสิทธิ์ในการคัดเลือกและเสนอรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศ คือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1) อาจารย์ 2) นักวิจัย บุคลากร 3) นักศึกษา และ 4) บรรณารักษ์ โดยเสนอรายชื่อผ่านช่องทางการเสนอชื่อ ได้แก่ ระบบเสนอชื่อ CMUL Book Recommendations ผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ <http://library.cmu.ac.th/bookrecommend> การเสนอชื่อภายในงาน CMU Book Fair และการเสนอรายชื่อผ่านทางอีเมล (Chiang Mai University. Central Library, 2017) ซึ่งเป็นผลให้การจัดซื้อหนังสือมีความครอบคลุมหลักสูตรทุกสาขาวิชา และทุกคณะ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนหนังสือที่จัดซื้อในปีงบประมาณ 2559-2561 จำแนกตามภาษา

ปีงบประมาณ	ภาษาไทย		ภาษาต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน (เล่ม)	ร้อยละ	จำนวน (เล่ม)	ร้อยละ	จำนวน (เล่ม)	ร้อยละ
2559	2,661	39.32	789	31.64	3,450	37.25
2560	1,904	28.13	732	29.35	2,636	28.46
2561	2,203	32.55	973	39.01	3,176	34.29
รวม	6,768	100.00	2,494	100.00	9,262	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า หนังสือที่จัดซื้อในปีงบประมาณ 2559-2561 มีจำนวนทั้งสิ้น 9,262 เล่ม เมื่อจำแนกตามภาษา พบว่า มีการจัดซื้อหนังสือภาษาไทย จำนวน 6,768 เล่ม โดยในปีงบประมาณ 2559 มีการจัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากที่สุด จำนวน 2,661 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 39.32 และพบว่า มีการจัดซื้อหนังสือภาษาต่างประเทศจำนวนทั้งสิ้น 2,494 เล่ม โดยในปีงบประมาณ 2561 มีการจัดซื้อหนังสือภาษาต่างประเทศมากที่สุด จำนวน 973 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 39.01 และเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดซื้อหนังสือในปีงบประมาณ 2560 พบว่า มีการจัดซื้อหนังสือน้อยที่สุดทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 28.13 และ 29.35

จากการพิจารณาจำนวนหนังสือที่จัดซื้อในปีงบประมาณ 2559-2561 จำแนกตามภาษา พบว่า สามารถจัดซื้อหนังสือภาษาไทยได้มากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศทั้ง 3 ปีงบประมาณ โดยในปีงบประมาณ 2559 พบว่า จัดซื้อหนังสือภาษาไทยได้มากที่สุด จำนวน 2,661 เล่ม คิดเป็น

ร้อยละ 39.32 เนื่องจาก หนังสือภาษาไทยมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย โดยได้รวบรวมรายชื่อหนังสือเสนอชื่อจากระบบเสนอชื่อ CMUL Book Recommendations ให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือ มคอ. หลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้ง 3 สาขาวิชา (สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) แผนยุทธศาสตร์ของประเทศ และหนังสือที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยผ่านระบบ VOC หรือ Voice of Customer ระบบรับฟังเสียงของลูกค้า ผ่านทาง ระบบรับฟังเสียงลูกค้า (URL: <https://voc.cmu.ac.th/VOC1.aspx?OID=26>) โดยห้องสมุดกลางจัดซื้อหนังสือประกอบการเรียนวิชาพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ และยังสามารถจัดซื้อได้โดยตรงจากผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ตัวแทนจำหน่ายได้อย่างสะดวก รวมทั้งราคาไม่สูงมาก เมื่อเทียบกับการจัดซื้อหนังสือภาษาต่างประเทศ

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การใช้งบประมาณสำหรับการจัดซื้อหนังสือจำแนกตามปีงบประมาณ

ปีงบประมาณ	งบประมาณจัดซื้อหนังสือ (บาท)	ร้อยละ	จำนวนหนังสือที่จัดซื้อ (เล่ม)	ร้อยละ
2559	2,899,990.70	31.16	3,450	37.25
2560	2,904,338.15	31.20	2,636	28.46
2561	3,503,850.70	37.64	3,176	34.29
รวม	9,308,179.55	100.00	9,262	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า เมื่อพิจารณางบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือที่ใช้ไปกับการจัดซื้อหนังสือทั้ง 3 ปีงบประมาณ พบว่า ในปี

งบประมาณ 2559 มีการจัดซื้อหนังสือ จำนวน 2,899,990.70 บาท ปีงบประมาณ 2560 จำนวน 2,904,338.15 บาท และปีงบประมาณ 2561

จำนวน 3,503,850.70 บาท รวมงบประมาณทั้ง 3 ปี จำนวน 9,308,179.55 บาท

เมื่อพิจารณาจำนวนเล่มในการจัดซื้อแต่ละปี พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีการจัดซื้อหนังสือมากที่สุดจำนวน 3,450 เล่ม รองลงมา คือ ปีงบประมาณ 2561 มีการจัดซื้อหนังสือทั้งหมดจำนวน 3,176 เล่ม ปีงบประมาณ 2560 มีการจัดซื้อหนังสือทั้งหมดจำนวน 2,636 เล่ม และรวมงบประมาณทั้ง 3 ปี จำนวน 9,262 เล่ม

จากการพิจารณางบประมาณในการจัดซื้อทั้ง 3 ปีงบประมาณ พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือน้อยที่สุดจำนวน 2,899,990.70 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.16 แต่มีจำนวนหนังสือที่จัดซื้อได้มากที่สุด จำนวน 3,450 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 37.25 และ พบว่า ในปีงบประมาณ 2560-2561 มีงบประมาณที่ใช้จัดซื้อหนังสือมากกว่า แต่มีจำนวนหนังสือที่จัดซื้อน้อยกว่าเมื่อเทียบกับปีงบประมาณ 2559

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์การใช้หนังสือ จำแนกตามปีงบประมาณ

ปีงบประมาณ	งบประมาณจัดซื้อหนังสือ (บาท)	จำนวนหนังสือที่จัดซื้อ (เล่ม)	จำนวนการใช้ (ครั้ง)	อัตราการใช้เฉลี่ย (ครั้งต่อเล่ม)
2559	2,899,990.70	3,450	16,106	4.67
2560	2,904,338.15	2,636	10,162	3.86
2561	3,503,850.70	3,176	9,637	3.03
รวม	9,308,179.55	9,262	35,905	3.85

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณางบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือที่ใช้ในปีงบประมาณ 2559-2561 กับการใช้หนังสือในภาพรวม พบว่า งบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือ รวมทั้งสิ้น 9,308,179.55 บาท จัดซื้อหนังสือได้ทั้งหมด 9,262 เล่ม มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 35,905 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม เมื่อจำแนกตามปีงบประมาณ พบว่า ปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนการใช้มากที่สุด จำนวน 16,106 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 4.67 ครั้ง ต่อเล่ม รองลงมา คือ ปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 10,162 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.86 ครั้งต่อเล่ม

และปีงบประมาณ 2561 มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 9,637 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.03 ครั้งต่อเล่ม ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาการใช้หนังสือจำแนกตามปีงบประมาณ 2559-2561 พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนการใช้มากที่สุด คือ 16,106 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 4.67 ครั้งต่อเล่ม และในปีงบประมาณ 2561 มีจำนวนการใช้หนังสือน้อยที่สุด คือ 9,637 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.03 ครั้งต่อเล่ม ซึ่งจากการพิจารณาจำนวนการใช้หนังสือในแต่ละปีงบประมาณ พบว่า อัตราการใช้มีแนวโน้มลดลงในแต่ละปี

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ความคุ้มค่า จำแนกตามปีงบประมาณ

ปีงบประมาณ	งบประมาณจัดซื้อหนังสือ (บาท)	จำนวนหนังสือที่จัดซื้อ (เล่ม)	จำนวนการใช้ (ครั้ง)	อัตราการใช้เฉลี่ย (ครั้งต่อเล่ม)	ความคุ้มค่า
2559	2,899,990.70	3,450	16,106	4.67	180.06
2560	2,904,338.15	2,636	10,162	3.86	285.80
2561	3,503,850.70	3,176	9,637	3.03	363.58
รวม	9,308,179.55	9,262	35,905	3.85	259.24

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการใช้หนังสือจัดซื้อในปีงบประมาณ 2559-2561 พบว่า หนังสือมีจำนวนการใช้ทั้งหมดจำนวน 35,905 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม และเมื่อจำแนกตามปีงบประมาณ พบว่า ปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนการใช้มากที่สุดจำนวน 16,106 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 4.67 ครั้งต่อเล่ม รองลงมาคือ ปีงบประมาณ 2560 มีจำนวนการใช้ 10,162 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.86 ครั้งต่อเล่ม และปีงบประมาณ 2561 มีจำนวนการใช้ 9,637 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.03 ครั้งต่อเล่ม ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาความคุ้มค่าในการใช้หนังสือต่อครั้ง โดยการนำค่าความคุ้มค่าในการใช้งาน

หนังสือที่คำนวณจากงบประมาณจัดซื้อหนังสือ (บาท) กับ จำนวนการใช้ (ครั้ง) มาวิเคราะห์ร่วมกันพบว่า ความคุ้มค่าของหนังสือ ในปีงบประมาณ 2559-2561 มีการคุ้มค่าโดยภาพรวม 259.24 บาท แสดงให้เห็นว่า หนังสือที่จัดซื้อมานั้น มีการใช้คุ้มค่ากับจำนวนหนังสือที่ได้จัดซื้อ สำหรับความคุ้มค่าในการจัดซื้อหนังสือทั้ง 3 ปีงบประมาณสามารถจำแนกได้ว่า ปีงบประมาณ 2559 มีความคุ้มค่ามากที่สุด โดยมีความคุ้มค่า 180.06 บาท ปีงบประมาณ 2560 มีความคุ้มค่ารองลงมา คือ 285.80 บาท และปีงบประมาณ 2561 มีความคุ้มค่า 363.58 บาท ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์สัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือ

ปีงบประมาณ	งบประมาณจัดซื้อหนังสือ (บาท)	จำนวนหนังสือที่จัดซื้อ (เล่ม)	จำนวนการใช้ (ครั้ง)	อัตราการใช้ (เฉลี่ยครั้งต่อเล่ม)	สัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือ (ร้อยละ)	ความคุ้มค่า
2559	2,899,990.70	3,450	16,106	4.67	78.57	180.06
2560	2,904,338.15	2,636	10,162	3.86	74.06	285.80
2561	3,503,850.70	3,176	9,637	3.03	67.04	363.58
รวม	9,308,179.55	9,262	35,905	3.85	74.20	259.24

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือในปีงบประมาณ 2559-2561 พบว่า มีงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือทั้งหมด 9,308,179.55 บาท มีจำนวนหนังสือจัดซื้อทั้งหมด 9,262 เล่ม และมีจำนวนการใช้ทั้งหมดจำนวน 35,905 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม เมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือที่คิดเป็นร้อยละ พบว่า ในปีงบประมาณ 2559-2561 คิดเป็นร้อยละ 74.20 และหากจำแนกตามปีงบประมาณ พบว่า ปีงบประมาณ 2559 มีสัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.57 รองลงมาคือปีงบประมาณ 2560 คิดเป็นร้อยละ 74.06 และปีงบประมาณ 2561 มีสัดส่วนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.04

จากการพิจารณาผลการวิเคราะห์สัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือ ในปีงบประมาณ 2559-2561 พบว่า สัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือลดลงในแต่ละปี จากปีงบประมาณ 2559 จำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องในปีงบประมาณ 2560 มีสัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือลดลง ร้อยละ 4.51 และในปีงบประมาณ 2561 มีสัดส่วนจำนวนการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือลดลง จากปีงบประมาณ 2560 ร้อยละ 7.02

เมื่อพิจารณาความคุ้มค่าในการใช้หนังสือพบว่า ความคุ้มค่าของหนังสือ ในปีงบประมาณ 2559-2561 มีการคำนวณโดยภาพรวม 259.24 บาท คิดเป็นร้อยละ 74.20 ของการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือ สามารถจำแนกได้ว่า ปีงบประมาณ 2559 มีความคุ้มค่ามากที่สุด โดยมีความคุ้มค่า 180.06 บาท คิดเป็นร้อยละ 78.57 ของการใช้

หนังสือต่อจำนวนหนังสือ ปีงบประมาณ 2560 มีความคุ้มค่ารองลงมา คือ 285.80 บาท คิดเป็นร้อยละ 74.06 ของการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือ และปีงบประมาณ 2561 มีความคุ้มค่า 363.58 บาท คิดเป็นร้อยละ 67.04 ของการใช้หนังสือต่อจำนวนหนังสือ

อภิปรายผล

จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ด้านการใช้หนังสือจัดซื้อ

จากผลการศึกษาพบว่า อัตราการใช้หนังสือที่จัดซื้อระหว่างปีงบประมาณ 2559-2561 ทั้งหมด 35,905 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม เมื่อจำแนกตามภาษา พบว่า หนังสือภาษาไทยมีอัตราการใช้มากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศ เช่นเดียวกับ Chaojindarach (2017) ที่ศึกษาอัตราการใช้หนังสือที่จัดซื้อระหว่างปีงบประมาณ 2554-2558 ทั้งหมด 9,839 ครั้ง อัตราการใช้เฉลี่ยครั้ง/ปี 715 ครั้ง เมื่อจำแนกตามภาษา พบว่า หนังสือภาษาไทยมีอัตราการใช้มากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศ เช่นเดียวกับ Khumpho (2012) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของการใช้หนังสือและจัดซื้อของห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า หนังสือภาษาต่างประเทศมีอัตราการใช้ต่อเล่มน้อยกว่าหนังสือภาษาไทยอย่างชัดเจน ทั้งนี้ อัตราการใช้หนังสือภาษาไทยที่มากกว่าภาษาต่างประเทศ เนื่องจากพบว่า สถิติการยืมหนังสือภาษาไทยมีอัตราการยืมหนังสือมากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศ และห้องสมุดมีการจัดซื้อหนังสือภาษาไทยที่มีความหลากหลายของเนื้อหาและสอดคล้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน ผู้ใช้ห้องสมุดอาจเข้าใจได้ง่ายกว่าหนังสือ

ภาษาต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของการใช้หนังสือและจัดซื้อหนังสือของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องจาก หนังสือภาษาไทยนั้น เป็นภาษาที่อ่านได้ง่าย และเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลท้องถิ่นภาคเหนือ และตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยห้องสมุดกลางจัดซื้อหนังสือประกอบการเรียนวิชาพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ และยังสามารถจัดซื้อได้โดยตรงจากผู้ผลิต ผู้จำหน่ายตัวแทนจำหน่ายได้อย่างสะดวก รวมทั้งราคาก็ไม่แพงมาก จึงทำให้จัดซื้อได้ในปริมาณมากกว่าเมื่อเทียบกับการจัดซื้อหนังสือภาษาต่างประเทศ แต่หนังสือภาษาต่างประเทศจะมีราคาสูงกว่า จึงทำให้จัดซื้อได้ในจำนวนที่น้อยกว่าหนังสือภาษาไทย และยังพบว่า ผู้ใช้หนังสือภาษาต่างประเทศ มีจำนวนน้อยกว่าหนังสือภาษาไทย เนื่องจาก หนังสือภาษาต่างประเทศ มักจะเป็นผู้ใช้ที่เป็นอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาบัณฑิตศึกษา นักศึกษาต่างชาติ ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการเข้าถึงหนังสือภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นจำนวนผู้ใช้ที่ไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ใช้หนังสือภาษาไทย

2) ด้านความคุ้มค่าในการใช้หนังสือจัดซื้อ

จากผลการศึกษา พบว่า ความคุ้มค่าของหนังสือ ในปีงบประมาณ 2559-2561 มีความคุ้มค่า 259.24 บาท แสดงให้เห็นว่า หนังสือที่จัดซื้อมานั้นมีการใช้คุ้มทุนกับจำนวนหนังสือที่ได้มีการจัดซื้อ สำหรับความคุ้มค่าในการจัดซื้อหนังสือทั้ง 3 ปีงบประมาณ โดยสามารถสรุปได้ว่า ปีงบประมาณ 2559 มีความคุ้มค่ามากที่สุด โดยความคุ้มค่าที่ 180.06 บาท เกิดจากอัตราราคาใช้หนังสือเฉลี่ย 4.67 ครั้งต่อเล่ม นับว่าใช้ได้เกินความคุ้มค่าของ

ราคาหนังสือต่อ 1 เล่ม โดยการประเมินความคุ้มค่าของหนังสือ นั้น ได้คิดราคาเทียบกับปริมาณการใช้ประโยชน์ กำหนดเกณฑ์การคิดความคุ้มค่าภายในงบประมาณปี 2559 มีงบประมาณในการจัดซื้อจำนวน 2,899,990.70 บาท จัดซื้อหนังสือ จำนวน 3,450 เล่ม ราคาหนังสือเฉลี่ยเล่มละ 840.50 บาท โดยการคำนวณ ดังนี้

- มีการใช้ 1 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 840.50 บาท
- มีการใช้ 2 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 420.25 บาท
- มีการใช้ 3 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 280.16 บาท
- มีการใช้ 4.67 ครั้ง หมายถึง หนังสือเล่มนี้ มีความคุ้มค่า 180 บาท

ปีงบประมาณ 2560 มีความคุ้มค่ารองลงมา คือ 285.80 บาท และปีงบประมาณ 2561 มีความคุ้มค่า 363.58 บาท ตามลำดับ สอดคล้องกับ Chaisuwan, Chootong, & Rattanapan (2014) ที่ได้ศึกษาความคุ้มค่าของทรัพยากรสารสนเทศของศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พบว่า งบประมาณค่าหนังสือที่ใช้ไปเป็นเงิน 14,066,512.42 บาท จัดหาหนังสือได้ทั้งหมด 15,888 เล่ม ราคาเฉลี่ยต่อเล่มเป็นเงิน 885.35 บาทต่อเล่ม มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 73,842 ครั้ง โดย มีอัตราเฉลี่ยการใช้ 4.65 ครั้งต่อเล่ม แสดงให้เห็นว่าใช้หนังสือที่มีการจัดหามา นั้นมีการใช้คุ้มทุนกับจำนวนหนังสือที่ได้มีการจัดซื้อ เช่นเดียวกับ Chaojindarach (2017) ที่ได้ทำการศึกษาความคุ้มค่าของการใช้หนังสือห้องสมุดศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ประสิทธิภาพผลความคุ้มค่าของการใช้หนังสือปี 2554-2558 มี จุดคุ้มทุนอยู่ที่ 9,801 ครั้ง

แต่ใช้จริง 9,839 ครั้ง กล่าวได้ว่าความคุ้มค่าในการใช้หนังสือของห้องสมุดศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก มีความคุ้มค่ากว่าจุดคุ้มทุน 38 ครั้ง ทั้งนี้เมื่อห้องสมุดเกิดความคุ้มค่าจึงควรมีการจัดซื้อหนังสือ และควรมีการส่งเสริมการใช้หนังสืออย่างสม่ำเสมอ ในส่วนของความคุ้มค่าของการลงทุนทรัพยากรสารสนเทศ ในแต่ละปีงบประมาณ จากการศึกษาของ Kanjanasilp (2013) แสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรสารสนเทศที่ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จัดหามาให้บริการแก่นักศึกษาและพนักงานของมหาวิทยาลัย ความรู้ที่นักศึกษาและพนักงานได้รับจากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการนั้น มีคุณค่าแต่ไม่สามารถตีมูลค่าเป็นตัวเงินได้ตามทฤษฎีสินค้าสาธารณะ เพราะนักศึกษาและพนักงานจักได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรสารสนเทศซึ่งถือเป็นสินค้าสาธารณะนั้นพร้อมๆ กันหลายคน หรือทรัพยากรสารสนเทศนั้นมีการใช้ต่อๆ กันได้หลายๆ ครั้ง ผลตอบแทนเพิ่มต่อหน่วยของสินค้าสาธารณะจึงเกิดจากผลรวมของผู้ได้รับผลประโยชน์เพิ่มต่อหน่วยที่ผู้ใช้แต่ละคนได้รับ ระดับผลผลิตที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพทางสังคม สินค้าสาธารณะจะเกิดขึ้นเมื่อผลรวมของผลประโยชน์เพิ่มของผู้ใช้ทั้งหมดเท่ากับต้นทุนเพิ่มต่อหน่วยตามทฤษฎีแนวคิดของ Kingma (2001) จึงอาจสรุปได้ว่าการลงทุนทรัพยากรสารสนเทศของศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษามีความคุ้มค่า และจากการศึกษาของ Lawrence (2001) พบว่า ต้นทุนวงจรชีวิตของทรัพยากรสารสนเทศนั้น แม้ว่าจะสามารถระบุราคา หรือการจัดซื้อจัดหาเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของวงจรชีวิตของทรัพยากร แต่ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพยากรตลอดอายุการใช้งานนั้นมิได้ตลอด ซึ่งต้องมีการหาความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุน

และค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาาร่วมด้วย เพื่อสามารถที่จะควบคุมและจัดการทรัพยากรสารสนเทศตลอดวงจรชีวิต

3) ด้านงบประมาณการจัดซื้อหนังสือ

จากผลการศึกษา พบว่า ในช่วงปีงบประมาณ 2559-2561 สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใช้งบประมาณในการจัดซื้อหนังสือ รวมทั้งสิ้น 9,308,179.55 บาท เฉลี่ยปีละ 3,102,726.51 บาท จำนวนหนังสือที่จัดซื้อทั้งหมด 9,262 เล่ม มีการจัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากกว่าภาษาต่างประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jinnu (2008) ที่พบว่า จำนวนหนังสือที่จัดซื้อในปีงบประมาณ 2548-2550 จัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศ เช่นเดียวกับ Sirorajsakul, Yungsawat, Intrakamhaeng, Panyapirakitkul, Dacha, & Lamaykhae, (2014) ที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลจำนวนหนังสือที่จัดซื้อระหว่างเดือนตุลาคม 2553-กันยายน 2556 พบว่าห้องสมุดจัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากกว่าหนังสือภาษาต่างประเทศจำนวน 1,032 เล่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 56.46 ระหว่างเดือนตุลาคม 2553-กันยายน 2556 รวมถึงการศึกษาของ Chaojindarach (2017) พบว่า ในการจัดซื้อหนังสือปี 2554-2558 ใช้เงินงบประมาณ 411,653.30 บาท โดยมีการจัดซื้อหนังสือภาษาไทยมากกว่าหนังสือภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจาก หนังสือภาษาไทยสามารถจัดซื้อได้จำนวนมากกว่าและหลายฉบับมากกว่าในงบประมาณที่เท่ากันกับหนังสือภาษาต่างประเทศ

ในการจัดซื้อหนังสือในแต่ละปีงบประมาณ พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีงบประมาณในการจัดซื้อน้อยที่สุด จำนวน 2,899,990.70 บาท เนื่องจาก เป็นงบประมาณจากงบประมาณเงิน

รายได้เพียงประเภทเดียว ไม่ได้รับการจัดสรรจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งงบประมาณเงินรายได้ในปีงบประมาณ 2559 นี้ได้รับจำนวนมากกว่าปีงบประมาณ 2560-2561 ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้สามารถใช้ดำเนินการจัดซื้อหนังสือได้อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าปีงบประมาณ 2559 มีงบประมาณในการจัดซื้อที่น้อยที่สุด แต่หลังจากนั้น ในปีงบประมาณ 2560-2561 ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเข้ามา จึงทำให้มีงบประมาณมากขึ้นในการวางแผนจัดซื้อหนังสือได้อย่างต่อเนื่อง และจากการศึกษาได้พบเครื่องมือที่ช่วยในกระบวนการจัดซื้อจัดหา ทำให้เกิดการกระตุ้นให้มีการจัดซื้อจัดหาเพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของ Schroeder (2012) พบว่า มีการใช้งานระบบ Patron-driven acquisition (PDA) หรือ ระบบการจัดซื้อจัดหาที่ขับเคลื่อนโดยผู้ใช้ ที่มหาวิทยาลัย Brigham Young ได้ทดลองใช้ ซึ่งระบบนี้เป็นเครื่องมือในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อจัดซื้อจัดหาทรัพยากรที่นำมาใช้แล้วเกิดประสิทธิผลมากกว่าวิธีการแบบดั้งเดิม โดยระบบนี้จะให้ผู้ใช้เป็นผู้เลือกหนังสือและกรอกข้อมูลตัวเอง และผลการศึกษาพบว่า การใช้งานสูงขึ้นมาก และต้นทุนต่อการใช้งานต่ำกว่า ซึ่งเป็นประโยชน์ในกระบวนการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศได้ต่อไป

4) ด้านงบประมาณการจัดซื้อหนังสือกับอัตราการใช้

จากผลการศึกษา พบว่า งบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือที่ใช้ในปีงบประมาณ 2559-2561 กับการใช้หนังสือในภาพรวม พบว่า งบประมาณสำหรับจัดซื้อหนังสือ รวมทั้งสิ้น 9,308,179.55 บาท จัดซื้อหนังสือได้ทั้งหมด 9,262 เล่ม มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 35,905 ครั้ง

โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.85 ครั้งต่อเล่ม ถึงแม้ว่าในแต่ละปีจะได้รับการจัดสรรงบประมาณ ทั้งงบแผ่นดินและงบรายได้ไม่เท่ากัน แต่ในการดำเนินการจัดซื้อจะยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของอัตราการใช้หนังสือจำแนกตามปีงบประมาณ 2559-2561 พบว่า ในปีงบประมาณ 2559 มีจำนวนการใช้มากที่สุด คือ 16,106 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 4.67 ครั้งต่อเล่ม และในปีงบประมาณ 2561 มีจำนวนการใช้น้อยที่สุด คือ 9,637 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้เฉลี่ย 3.03 ครั้งต่อเล่ม ซึ่งจากการพิจารณาจำนวนการใช้หนังสือในแต่ละปีงบประมาณ พบว่า มีอัตราการใช้ที่ลดลงในแต่ละปี ซึ่งทำให้ ในปีงบประมาณถัดไป อาจต้องมีการพิจารณางบประมาณในการจัดซื้อหนังสือที่มีอัตราการใช้ลดลง เพื่อนำไปกำหนดนโยบายในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Kanjanasilp (2013) พบว่า ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีที่ใช้งบประมาณจัดซื้อหนังสือและมีการใช้ในภาพรวม คือ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-2554 งบประมาณค่าหนังสือมีวงเงินมากที่สุด รองลงมาคือ ค่าวารสาร และค่าฐานข้อมูล ตามลำดับ เมื่อพิจารณางบประมาณแต่ละประเภททรัพยากรสารสนเทศกับการใช้ พบว่า งบประมาณค่าหนังสือใช้ไป เป็นเงิน 37,725,396.70 บาท จัดหาหนังสือได้ทั้งหมด 11,353 เล่ม ราคาเฉลี่ยต่อเล่ม เป็นเงิน 3,059 บาท มีจำนวนการใช้ทั้งหมด 24,927 ครั้ง โดยมีอัตราการใช้ 2.20 ครั้งต่อเล่ม และคิดเป็นค่าใช้จ่ายต่อครั้ง เป็นเงิน 1,393 บาท

ข้อเสนอแนะหรือการนำไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อห้องสมุดได้ ดังนี้

1) ห้องสมุดควรนำข้อมูลความคุ้มค่า และความถี่ในการใช้หนังสือ มากำหนดนโยบาย ในการจัดซื้อและการให้บริการหนังสือให้ตรงกับ ความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด

2) ห้องสมุดควรมีการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมให้ผู้ใช้ห้องสมุด เพิ่มการใช้หนังสือ ให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการทำวิจัยในเรื่อง ต่าง ๆ ดังนี้

1) การศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ ทรัพยากรสารสนเทศ ของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ โดยศึกษาเชิงลึกถึงลักษณะและประเภท ของหนังสือในแต่ละหมวดหมู่

2) การศึกษาความคุ้มค่าของการใช้ ทรัพยากรสารสนเทศ ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ต่อเนื่องทุก 5 ปี

3) ศึกษาการใช้หนังสือที่จัดหาเข้ามา ด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การขอรับบริจาค เป็นต้น

References

- Chaojindarach, T. (2017). Cost effectiveness of usage book in Golden Jubilee Medical Center Library, Mahidol University. In Kolladarungkri, T., et al., (Eds.), *Karabun na kan sukkhaphap phusungayu nai yuk Thailand 4.0, Kan prachum wichakan pracham pi Sun kanphaet kanchanaphisek. 5th; 2017* (pp. 231-256). Nakhon Pathom: Mahidol University Salaya Campus. (In Thai).
- Chiang Mai University. Central Library. (2017). Phan yutthasat Central Library Chiang Mai University raya 5 pi B.E. 2560-2564. Retrieved May 23, from <https://library.cmu.ac.th/cmu/sites/default/files/1.plan60-64.pdf>. (In Thai).
- Chiang Mai University. Central Library. (2018). Chiang Mai University. Central Library. (2017). *Raingan pracham pi Central Library Chiang Mai B.E. 2561*. Retrieved Month Date, from <https://library.cmu.ac.th/cmu/sites/default/files/1.plan60-64.pdf>. (In Thai).
- Sukhothai Thammathirat Open University. School of Liberal Arts. (2019). *Information resources development*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai).
- Khumpho, M. (2012). *The Correlation of book usage and book acquisition of the Medical Library, Chiang Mai University during Fiscal Years 2007-2011*. Chiang Mai: Central Library Chiang Mai University. (In Thai).
- Jinno, S. (2008). *Study on book Purchasing and Using at the Library and Information Center, National Institution of Development Administration in the Budget Year, 2005-2007*. Bangkok: Library and Information Center, National Institute of Development Administration. (In Thai).
- Kanjanasilp, D., Inmisri, W. (2013). *Cost Effectiveness of Information Resources of the Center for Library Resources and Educational Media, Suranaree University of Technology*. Nakhon Ratchasima: Suranaree University of Technology. (In Thai).

- Kingma, B.R. (2001). *The economics of information: A guide to economic and cost-benefit analysis for information professionals*. (2nd ed.) Englewood, Colo.: Libraries Unlimited.
- Lawrence S. R., Connaway, L.S., & Brickham, K.H. (2001). Life cycle costs of library collections: Creating of effective performance and cost metrics for library resources. *College & Research Libraries* 62(6), 541-553.
- Schroeder, R. (2012). When patrons call the shots: Patron-driven acquisition at Brigham Young University, *Collection Building*, 31(1), 11-14.
- Sirorojsakul, S., Yungsawat, Y., Intrakamhaeng, N., Panyapirakitkul, D., Dacha, N., & Lamaykhae, T. (2014). Comparative analysis between Book Purchases and Usage, Faculty of Nursing Library, Mahidol University. *Journal of Professional Routine to Research*, 1(1), 43-48. (In Thai).
- Chaisuwan, A., Chootong, B., & Rattanapan, J. (2014). *Cost effectiveness of information resources of the Center for Library and Educational Media, Walailak University*. *PULINET Journal*, 1(2), 29-37. (In Thai).